

75 ROKOV PROFESORA M. TOPOLSKÉHO

Významného životného jubilea sa dožil 6. apríla 1981 profesor M. Topolský. Všetci ho veľmi dobre poznáme ako významného verejného činiteľa i ako marxistického filozofa. Nebudem preto vymenúvať všetky jeho stranícke, štátne, verejnopolitické a vedeckopedagogické funkcie, ktoré vykonával a ktoré doteraz zastáva a nespomeniem ani desiatky štátnych, straníckych a iných vyznamenaní, medzi ktorými nechýbajú ani tie najvyššie. Rovnako rezignujem na to, aby som uvádzal a hodnotil jeho tri knižné a vyše sto odborných štúdií, neho- voriac už o množstve popularizačných článkov, prednášok a vystúpení na najrozmanitejších seminároch a vedeckých konferenciách. Všetkým týmto a ďalším neuvedeným momentom života a diela prof. Topolského nevenujem pozornosť nie preto, že by boli nepodstatné a bytostne k nemu nepatrili, ale skôr preto, že už nepatria iba jemu. Stali sa vonkajšou podobou jeho vnútorného ustrojenia a presvedčenia, objektivizovanými článkami úhrnného zmyslu jeho činorodej ľudskej osobnosti. A práve tomuto konečnému a prirodzenému žriedlu jeho diela, tejto integrovateľnej jednote diferencovaných a rozbiehajúcich sa aktivít chcem venovať niekoľko torzovitých myšlienok.

Keď som si v minulých dňoch prezal staršie i novšie štúdie profesora Topolského a keď som sa zamýšľal nad jeho životom, napadlo ma, že spoločným menovateľom jeho životnej aktivity je hrdosť a poctivosť obyčajného človeka, čosi, čo možno označiť ako plebejský etos v najlepšom zmysle slova.

Je to dané nielen tým, že sa narodil v rodine chudobných poľnohospodárskych robotníkov a od detstva zdieľal trpký údol najnižších vrstiev spoločnosti, ale najmä tým, v akej podobe tento údol prijíma a ako ho preberá. Nie s bolestivou rezignáciou, ale so vzdorom, ktorý si zrejme spočiatku plne neuvedomuje, ale ktorý sa nesporne prejavuje už v húževnatosti človeka práce (nie náhodou sa stáva najlepším študentom gymnázia a keď mu v sexte zomiera otec, sám si zarába na učenie kondíciami) a v snahe vyznať sa vo veciach, pochopiť realitu, pochopiť človeka a jeho miesto v nej, aby bolo možné žiť život ľudský, dôstojný. Dôstojný život nielen pre seba, ale pre celú pospolitosť. Teda vzdor, húževnatosť, pracovitosť, túžba po poznaní, dialóg s realitou, solidarita (ľudská, národná a neskôr triedna), to sú koordináty ľudského vyzrievania prof. Topolského, koordináty, ktoré sú emocionálne posilované exteritoriálnou pozíciou slovenského etnika v Juhoslávii. Tieto koordináty sa v priebehu ďalšieho života precizovali, prehlbovali, ale ostávajú trvalou črtou jeho osobnosti.

Plebejský etos, ktorého obsah som tu len kuso naznačil, domýšľa a realizuje prof. Topolský vždy v súvislosti s reálnou situáciou vo svete a s premenami vlastného života. Nie je preto náhodné, keď na základe štipendia ukončí Karlovu univerzitu a stáva sa profesorom, že sa zamýšľa veľmi vážne aj nad úlohou intelektuála v spoločnosti. Vie, že „nie slovo a vyznanie, ale až skutky sú výrazom jadra a obsahu“ a že „konať odbornú povinnosť je najvyšším poslaním človeka“. (1, s. 12)

Vykonávať si odbornú povinnosť však nikdy neznamená pre prof. Topolského uzavrieť sa hermeticky do bašty vlastnej odbornosti. Ak ostaneme v ho-

rizonte vedy a filozofie, teda v dominantnom okruhu jeho činnosti, kladie táto povinnosť hneď niekoľko nárokov.

Základnou požiadavkou je cielavedome prenikať „k objektívnej, mimo vedomia a vôle človeka existujúcej príčinnosti, obsahovosti a determinovanosti našich poznatkov, uvedomovať si, že pravda, pravdivá teória nemôže prestať byť obsahovo nikdy iná ako konkrétna, vecná, materiálne objektívna, obsahovo nevyhnutná a pod.“ (2, s. 786) Veda je však ľudským dielom, „veda je vlastne vedecky mysliaci človek“, ak teda neexistuje vedľa človeka a popri ňom, potom ten, „kto oroduje o vedu, musí súčasne, ak nechce byť žvanilom — orodovať o to, aby ju čím viac ľudí poznalo, rozvíjalo a zveľaďovalo“. (2, s. 786—787)

Veda nie je len proces zhromažďovania, neutrálneho konštatovania toho, čo sa vo vedomí človeka stalo, deje, „ale súčasne mostom, ktorý človek postavil medzi seba, svoj subjekt a ohrozujúci ho objekt, prírodnú či spoločenskú nevyhnutnosť“. (2, s. 787)

Konať si odbornú povinnosť vedca neznamená teda vystatovať sa a ukazovať, čo všetko vie, ale urobiť vedu „inštrumentom na premenu sveta“. Veda musí vytvárať predpoklady preto, aby bolo možné „dať realite nové existenčné formy, ľudsky vhodnejšie a človeka podľa toho novým spôsobom a smerom rozvinúť...“ (2, s. 787) Nestačí preto byť len buričom, nespokojencom, je nevyhnutné zistiť príčiny a v tomto zmysle potom aj robiť, t. j. poznať, ako ďalej vpred a čím nahradiť nevyhovujúcu skutočnosť. Treba teda nielen zhromažďovať fakty a ostávať pritom iba na ich povrchu. Treba poznať súčasne ich príčiny, korene a históriu a najmä v nich skryté možnosti. „Z empirika, náladového „kritika“ a „dudroša“ sa musí stať analytik, ktorý hľadá súvislosti a objektívne východiská.“ (2, s. 788)

Z toho potom vyplýva neúprosná požiadavka byť metodologicky a svetonázorovo na výške, mať jasno v princípoch a základných otázkach. Všetci vieme, s akou úpornosťou a vytrvalosťou hľadá, formuje a neochvejne obhajuje osvojené principiálne východiská marxisticko-leninskej metodológie a materialistického svetonázoru. Súčasnne však treba vzniesť aj ďalší nárok, nárok skepsy a tolerancie. Principiálnosť nesmie znamenať prosté opakovanie, tým menej sebauspokojovanie a vonkajšie dekrétovanie akýchsi mŕtvych postulátov. „Ak máme hovoriť o existencii vedy, o jej úrovni, vývinových tendenciách“, hovorí prof. Topoľský, „musíme súčasne konštatovať o ľuďoch, čím sú nesení a ako sú orientovaní. Lebo ak spia na vavrínoch, ak sú naladení dogmaticky, spokojní so svojimi znalosťami, ak nemajú a nerozvíjajú v sebe zmysel pre nové, ak sú tuctoví a ani trochu originálni, ak teda len opakujú, parafrázujú, prežívajú, napodobňujú aj štýlom predchodcov a umŕtvujú v sebe cit v úsilí dosiahnuť všeobecný vedecký jazyk, potom s ich vedou to nie je a nemôže byť v poriadku.“ (2, s. 786)

Ak použijeme krásnu predstavu vedy ako mostu, potom môžeme povedať, že tento most sa nestavia po podrobnom geologickom prieskume, že druhý breh poznáme len torzovito a obrysovito a len vtedy si uvedomíme zložitost a predbežnú nejednoznačnosť nášho počínania. A z toho vedomia vyrastá potom aj záver, ktorý prof. Topoľský neváha urobiť: „Tvorivé, hľadajúce pochybovanie, názor, že každý poznatok je len etapa v myslení, hľadaní a objavovaní — to je naozaj živná pôda každého vedeckého rastu, dynamizmu a víťazenia“, to je elementárny predpoklad „vedy bojujúcej a víťaziacej“. (2, s. 786)

Samozrejme by bolo možné tieto nároky odbornej povinnosti rozširovať

a prehľbovať, domnievam sa však, že už z uvedeného dostatočne jasne a presvedčivo vyrastá monolitnosť a integrita osobnosti prof. Topoľského, jednota vedca, propagátora a učiteľa vedy, jednota vedca, straníckeho a verejnopolitického dejateľa. Tieto vnútorné koordinátory plebejského étosu súčasne aspoň čiastočne osvetľujú nielen to, že prof. Topoľský svojím entuziazmom, ľudskou bezprostrednosťou a úprimnosťou si získal veľký obdiv poslucháčov, spolupracovníkov a širokej verejnosti, ale aj to, že vo svojich 75. rokoch je taký mladý, činorodý a svojím pracovným príkladom a životným elánom mobilizuje všetkých.

Prajeme profesorovi Topoľskému pri jeho jubileu všetko dobré, zdravie, životnú spokojnosť a tvorivý nepokoj.

Ladislav Holata

LITERATÚRA

1. TOPOĽSKÝ, M.: Objekt a zmysel objektu. Filozofický zborník MS, roč. VIII., č. 1.
2. TOPOĽSKÝ, M.: Úloha svetonázoru v chápaní podstaty a spoločenského zmyslu vedy. Biológia, roč. XVII., č. 11.